

### *Handia eta Errementari*

Nork esango zuen Jon Garañoren eta Aitor Arregiren *Handia* filma azken 30 urteetako euskarazko film ikusiena bilakatuko zela, *Aupa Etxebeste!* (Asier Altuna eta Telmo Esnal, 2005) arrakastatsuari aurrea hartuta? Edo hobeto esanda, nork ez? Garañok berak argi azaldu zuen Donostia Zinemaldian hedabideen aurrean egin zuten prentsaurrekoan: «Ez dugu ahaztu behar *Loreak* (2014) filmari esker egin dugula *Handia*». Eta *80 egunean* (2010) filmari esker *Loreak*, jarraituko nuke. Eta 2000ko hamarkadatik Moriarti ekoizpen etxean errodatu dituzten dozena bat film laburri esker *80 egunean*. Ekoizpen etxeak eta horren atzean dagoen giza taldeak egingako ibilbidearen emaitza baita bizi duten une gozoa, baita industria oso baten bilakaeraren isla ere. Izan ere, azken urteetako euskarazko filmen ikusle-datuen bilakaera aztertzen badugu, salbuespenak salbuespen, goranzko joera nabaritutako dugu, euskal ikusleria egonkor eta konprometitua sortzen ari den seinale (militantziagatik?, filmen kalitateagatik?, jaialdiek eta hedabideek sortutako harrabotsagatik? Guztiak izan du eragina, ziurrenik). Eta, pixkanaka, euskal ekoizpenek nazioartean izan duten arrakasta ikusita, bertako zinemagintza atzerrikoaren mailan dagoela sinesten hasi gara (halakoak gara euskaldunak).

Talde berezia osatu dute, inondik inora, moriartitarrek. Irusoinekin *tandem* perfektuan jarduten dute, elkarki babesa emanez, eta, era berean, lanpostu bakar bat izan ordez, film bakoitzean kide bakoitzari kargu ezberdin bat hartzeko aukera ematen dion prozedura ezohiko eta harrigarria egonkortzea lortu dute. Jeniala, benetan! Oso perfekzionistak dira,

gidoia aurreproduktzio fasean ez ezik, produktzioan bertan eta postproduktzioan ere berridazteko gai direlako.

Bada, dena den, filmak izandako arrakastaren atzean aurkituko dugun datu objektibo eta kuantitatibo bat: filma 92 kopiarekin estreinatu da zinemetan. Alegia, lehen asteburuan, Hego Euskal Herriko eta estatu espainiarreko 92 zinema aretotan izan zen ikusgai. Erreferentziarik ez duzuenontzat, Asier Altunaren eta Telmo Esnalen *Aupa Etxebeste!* 25 kopiarekin estreinatu zuten, *Loreak* (Jon Garaño eta Jose Mari Goenaga) 33 kopiarekin, eta *Ocho apellidos vascos* (Emilio Martínez-Lázaro) maitatu bezain gorrotatua, berriz, 348ekin. Horregatik, ikusle-datuak kopia-kopuruak kontuan hartu gabe aztertzeak ez du zentzu gehiegirik...

Oraindik zinema aretoetara heldu ez den arren, urteko ezustekoa Paul Urkijo gasteiztarraren *Errementari* opera primak eman du. Proiektuaren ausardia (film fantastiko bat euskaraz?) azpimarratu nahi izan dute filmaren aurkezpenaren harira hitz batzuk esateko abagunea izan duten agintariak. Baina, balentriaren neurriaz jabetzeko, Urkijok eta lantaldeak sei urte luzez inbertitutako denbora eta dirua, proiektuan jarritako ilusioa eta indarra, eta hura bururaino eramateko erakutsitako burugogorkeria (zentzurik positiboenean) behar bezala balioestea ezinbestekoa iruditzen zait kasu honetan. Lorpena ez baita amaitutako filma, hura osatzeko egindako bidea baizik, eta aingeru guardakoak heldu aurretik proiektua hutsetik altxatu duten horiek ekarri behar dira lehen planora.

## Elías Querejeta Zine Eskola

2016ko lehen hiletan ezagutu genuen Gipuzkoako Foru Aldundiaren asmoa: Donostiako Tabakalera Kultura Garai-kidearen Nazioarteko Zentroan zinema-eskola bat jartzea, Denis Itxaso Gipuzkoako Foru Aldundiko Kultura, Turismo, Gazteria eta Kirol diputatuak sustatutako egitasmoa. «Sormen

industriari eta ekoizpen-sare garrantzitsuari erantzuna emango liekeen zinema-eskola» zuen buruan, eta 2017 urtea amaitu aurretik zabaltzeko lan egingo zutela adierazi zuen.

Esan eta egin: 2016ko uztaileko Diputatuen Kontseiluan 300.000 euroko partida bideratzeko erabakia onartu zuten, Tabakalerako lehen solairuan 500 metro koadroko zinema-eskolaren aretoak egokitu eta materialez hornitzeko, eta proiektuaren inguruko xehetasunak aditzera eman zituzten: unibertsitateekin elkarlanean aritu beharrian, eraikinean bertan egoitza zuten hiru eragile indartsurekin jardungo zuen eskolak (Donostia Zinemaldia, Euskadiko Filmategia eta Tabakalera bera), eta bi ildo nagusi landuko zituen: industriarentzako baliabideak eskainiko zituen proiektu-eskola izango zen, batetik, eta ikasturteko 25 lagunentzako lekua izango zuen zinema-eskola, bestetik.

Jarraian etorri ziren eskolaren zuzendaria aukeratzeko deialdi publikoa eta irekitze-data, 2017ko urria, eskolaren izena oraindik zehazteke zegoenean. *La hipótesis del cine* proiektuaren egile Carlos Mugiro baztandarra aukeratu zuten apirilean zinema-eskolako zuzendari izateko; une hartan, Madrilgo ECAM Zinema Eskolan irakasle lanetan ari zen, Zinema Dokumentalaren alorreko burua baitzen, eta Iruñeko Punto de Vista Zinema Dokumentalaren Jaialdiaren sortzaileetako bat izan zen, baita zuzendari artistikoa ere, 2009ra arte. Irakaslea, programatzailea, ikertzailea eta zinemagilea, langintza asko dira! Hiru entitatearen arteko «transmisio-uhala» gisa aurkeztu zuen zentroa, «pentsatzeko, gogoeta egiteko eta ideiak sortzeko» topagunea, eta ikasleek hiru espezialitate lantzeko aukera izango zutela gaineratu zuen, horietako bakoitza entitate batekin lotutakoa: Artxiboa Euskadiko Filmategiarekin; Komisariotza Donostia Zinemaldiarekin; eta Sorkuntza Tabakalerarekin.

Aldaketaren gakoak, baina, ikasleen profilak iradoki zigun:

Zinemagintzaren inguruko bizipena eta azterketa intelektuala egin nahi duten eta lanbide berriak esploratu nahi dituztenentzako leku aproposa da. [...] Egin nahi den espezializazioarekin

lotutako unibertsitate titulu bat izatea beharrezkoa da. [...] Ikasleak eta irakasleak mundu guztikoak izan daitezke.

Hau da, Elías Querejeta Zine Eskola (halaxe jarri baitiote izena, «XX. mendearen amaierako Europako ekoizle eta sortzaile handienetakoa zenari omenaldia egiteko») graduondoko ikasketak eskaintzen dituen zentroa da, ikuspegi akademiko/teoriko batetik eta kalean ezagutzen dugun zinemagintza-jardunetik nahiko aldentuta ariko dena, bestelako alderdiak jorratuz: materialen zaharberritzea, jaialdietako filmen aukeraketa, sorkuntza esperimentalak... Eta horrek, nolabait, eskolaren jatorrizko espiritua transformatu du.

Noranzkoak ez du zertan okerrekoa izan, beharbada horixe da ikuspegi akademiko batetik Euskal Herriko ikus-entzunezko ikasketak eskaintzen dituzten unibertsitate, eskola eta bestelako zentroyen hutsunea. Baina lehen paragrafoa itzulita, «sormen-industriari eta ekoizpen-sare garrantzitsuari erantzuna emango liokeen zinema-eskola» horretatik zertxobait aldentu garela esango nuke. Eskolaren irekiera modu gradualean egingo dutenez, eta lehen ikasleak 2018ko urrian hasiko direnez, ordura arte itxaron beharko dugu lehen belaunaldiaren ezaugarriak eta martxa ezagutzeko.

## Aldaketak Eusko Jaurlaritzaren diru-laguntza sisteman

Aspaldiko eskaera zen: Eusko Jaurlaritzako Kultura eta Hizkuntza Politika sailaren zinemagintzarako diru-laguntzen egitura berrikusi eta egokitu beharra zegoen. Nola, ordea? Zein alderdiri eman lehentasuna? Zein eredu jarraitu? Nola handitu partidak? Izan ere, ikuspegi orokor batetik aztertuta, bi dira laguntza horien onura zuzenak jasotzen dituzten industriako profesionalak: gidoigileak eta ekoizleak.

Ibaia Euskal Ekoizle Burujabeen Elkarteak euskal ikus-entzunezko produkzioaren etorkizun beltza salatu zuen iaz, eta

diru-laguntzen murrizketak pizgarri fiskalekin orekatzeko beharra aldarrikatu zuen. Izan ere, EAeko ikus-entzunezko industria, txikia bada ere, pisua hartzen ari da pixkanaka: urtean, batez beste, 11 film luze ekoizten dira; urteko ekoizpen orokorra 62 milioi eurokoa da; 700dik gora lanpostu sortzen ditu urtean; eta estatu espainiarreko autonomia-erkidegoen zerrendan, laugarren indartsuena da, Madrilen, Kataluniaren eta Andaluziaren atzetik (nabarmen jendetsuagoak diren erkidegoak denak). Eta, hala ere, erakundeen babesa murriztuz joan da azken urteetan.

Gidoigileen eta ekoizleen eskaerei erantzunez, diru-laguntzen egitura berria aurkeztu zuen Jaurlaritzak ekainean. Al-daketa guztiak ezagutzeko oinarriak zehatz-mehatz irakurri beharra dagoen arren, ondorengoak dira, nagusiki, deialdi berria ezaugarritzen duten alderdiak:

- Aurrekontu orokorra %35 handitu dute, 2.660.000 euro, orotara.
- Gidoien sorkuntzara bideratutako laguntzak 141.000 eurotik 100.000 eurora jaitsi dituzte.
- Filmen garapenerako partida 200.000 euro hazi da, baina jasotako kopuruaren %45 gidoia lantzera soilik bideratu behar dute ekoizleek.
- Filmen ekoizpenari dagokion atalean, 800.000 eurotik beherako aurrekontua duten proiektuentzako partida berezi bat sortu dute, 500.000 eurokoa.
- Emakumezkoen parte-hartzea duten lanak lehen unetik sarituko dituzte, prozesuan aurrera egiteko puntuak emanez.

Horrenbestez, aldaketen helburua, batetik, diruz lagundutako gidoiak, kosta ahala kosta, amaitutako film bilakatzea dela ondorioztatuko dugu. Horretarako murriztu dituzte zuzenean gidoigileei emandako laguntzak, ekoizleek gidoiaren garapenera bideratu beharrekoen mesedetan. Neurriak positiboa dirudien arren, gidoigileekiko konfiantza falta islatzen du, beren lana suspertzeko funtsezkoa zen beka murrizteak gidoigile berrien agerpene kaltetuko duelako eta ekoizleak

ohiko gidoigileekin jardutera bultzatuko dituelako, egun jada orokortuta dagoen jarrera baita. Bestetik, ordea, proiektu esperimental eta arriskutsuagoak izan ohi direnak, zuzendarien lehen obrak, abentura berriak, emakumezkoek gidatutako proiektuak... babestu nahi izan dituzte aurrekontu txikiko proiektuentzako partida bereziaren bidez. Lehen begiratuan, ez dirudi aldaketa horri traba handiegirik aurkituko diogunik.

Industriak harrera epela egin die aldaketei, neurriak apalegiak direlakoan. Horregatik, sektoreko profesionalekin hizketan jarraitzeko asmoa berretsi du Jaurlaritzak.

### Juanba Berasategiren heriotza

Apirileko azken egunetan zendu zen euskarazko animazio-gintzan aitzindari izandako Juanba Berasategi (Pasaia, 1951) zinemagilea. 1985ean aurkeztu zuen *Kalabaza tripontzia* euskarazko animaziozko lehen film luzeagatik oroituko dugu gehienok, baina sektoreko lankideek eta lagunek Berasategiren ekintzailetzaren eta izaera nekaezinaren hutsunea sumatu dute jada. Animaziozko film bat osatzea ero gutxi batzuen ametsa baino ez zen garaian, zeru-lurrak astindu zituen, *sasi guztien azpitik, hodei guztien gainetik*, fantasiak errealitate bihurtzeko.

Bolantez eta erregelaz beteriko eskuz egindako zurezko mahaia izan zen marrazki bizidunen atelierra osatzeko jarri zuen lehen pieza, eta, tonaka liburu zein film irentsi ahala, autobuseko txartela eta ogitartekoa beste soldatarik ez zuten 30 kideren laguntzarekin, eta eskuz eta banan-banan osatutako marrazkiei bizia emanaz hasi zen pixkanaka urteetako lanaren emaitzak ikusten. *Ekialdeko izarra* (1977) izan zen habiatik irten zen lehen txorikumea, *Fernando Amezketa-rra* (1979) hamar minutuko film laburra izan zen bigarrena (urte batzuk geroago etorriko zen bertsolariari eskainitako telesaila), eta hirugarrenarekin hegoak guztiz zabaltzea eta garai hegan egitea lortu zuen, *Kalabaza tripontzia* filmak

Donostia Zinemaldiko Ohorezko Aipamena eta Espainiako Kultura Ministerioaren kalitate bereziko film izaera erdietsi baitzituen. Lanok, zein ondoren etorriko ziren *Kukubiltxo* (1986) laburrak, *Ipar haizearen erronka* (1991) luzeak eta *Lazkao Txiki* (1997) telesailak, tartean, Berasategik sekula zalantzan jarri ez zituen bi osagarri garrantzitsu zituzten: euskal gaiei buruzkoak ziren, eta euskarazkoak.

Baina Berasategiren jarduna ez zen marrazketa mahaira mugatu: Lotura Films ekoizpen etxea sortu zuen, animazioaz gain dokumentalak ere ekoizteko; muntatzaile lanetan jardun zuen, eta marrazki bizidunen egile ugariren maisu izan zen; aldizkari eta literatur lanetarako ilustrazio ugari osatu zituen, baita euskal gaiekin lotutako proiektuentzako logoak ere; eta ikus-entzunezkoen egile eskubideak kudeatzen dituen EGEDA erakundearen, ASIFA Animaziozko Filmen Nazioarteko Elkartearen eta Ibaia Ikus-entzunezkoen Euskal Ekoizle Burujabeen Elkartearen sortzailea izan zen, azken honetan baita lehendakaria ere. Industriaren parte ez ezik, eragile izateko beharraz jabetu zen lehen unetik, eta haren ekarpena eskertzeko ez dira nahikoak Gipuzkoako Foru Aldundiak 2006an eman zion Anton Abbadia saria, ezta Donostia Zinemaldiaren eskutik 2013an jasotako Ohorezko Zinemira garaikurra ere. Ez zen sarizalea; horiek jasotzeko merezimenduak, oster, barra-barra egin zituen.

## Kanaldude, zerbitzu publikoa

Oharkabean igaro da, oster, ondorengo albistea. Frantziako Akitania Berria eskualdeak telebista-zerbitzu publikoa eskaintzeko 2018-2020ko kontratuak izenpetu zituen urrian, eta onetsitako lau telebisten artean, Bidarrain (Nafarroa Beherea) egoitza duen Kanaldude herri-telebista dago. Hiru urtez, urtean 243.000 euro jasoko ditu zerbitzu publikoa eskaintzeko, euskararen presentzia eskualdeko ikus-entzunezkoan bermatzeko eta tokiko ekoizpena sustatzeko.

Kanaldude Aldudarrak Bideo Interes Kolektiboko Koope-  
ratibatik eratorritako proiektua da. 1997an Ipar Euskal He-  
rriko tokiko hedabideetan euskararen erabilera sustatzeko  
asmoz sortu zuten telebista parte-hartzailea, eta hogeitau urteko  
ibilbidearen ondoren, tokiko ikus-entzunezko sektorea dina-  
mizatzen duen enpresa bilakatu da. Bertako bizimoduaren,  
ekonomiaren, kulturaren, gizartearen... inguruko saioak,  
erreportajeak eta elkarrizketak egiten dituzte, eta edukiok  
*on line* kontsumitu daitezke, nahiz eta ohiko telebista apa-  
ratura ere iraul daitezkeen. Akitania Berriarekin sinatutako  
hitzarmenaren ostean, baina, ekoizpen erritmoa bizkortu  
beharko dute, eguneroko programazio finkoa eskaini beharko  
dutelako, eta egoera berrira egokitzeko kide berriak kontra-  
tatuko dituzte.

Albiste pozgarria da sektorea indartzen duelako, eginda-  
ko lanaren aitortza delako eta euskarazko hedabideen izaera  
estrategikoa agerian jartzen duelako. Baina bada kontuan  
hartu beharreko bigarren alderdi garrantzitsu bat: euskal  
ikus-entzunezkoen ekoizpenean inbertitzeko aukera izango  
duen telebista publikoa izango da aurrerantzean Kanaldu-  
de (aldeak alde, EiTBren mailan), eta mugaren bi aldeetako  
proiektuak sustatzeko eragile ezin hobea bilakatu da. Kanal-  
duderen zuzendari Ximun Carrerek adierazi zuenez:

ekoizleentzako deialdiak egingo ditugu, baita Hego Euskal He-  
rriko enpresei bideratuta ere, eta horrek mugaz gaindiko proiektu  
handiak sustatzeko aukera emango digu. Frantzian eta Eu-  
ropan ere oihartzuna izan dezaketen dokumentalak, fikzioak...  
egin ahal izango ditugu, EiTBrekin elkarlanean.

Joko-zelai berriak eskainiko dituen aukerak maneiatzen as-  
matu beharko du orain sektoreak. 🍷